

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

The Journal of Near East University Faculty of Theology

ISSN: 2148-6026 | e-ISSN: 2687-4121

Haziran / June | 2022/8/1

BOSNALI ÂLİM BESİM KORKUT EFENDİ; HAYATI, ESERLERİ VE İSLAM TARİHİ İLMİNE KATKILARI

Besim Korkut Efendi, A Bosnian 'Âlim: His Life, Works and Contributions to the History of Islam

MERZUK GRABUS

Öğretim Görevlisi Dr., Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları
Bölümü, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye

Teaching Assist. PhD, Balıkesir University, Faculty of Theology, Department of Islamic
History, Balıkesir, Türkiye

merzuk85@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6958-8664

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Types: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 20 Nisan 2022

Kabul Tarihi | Accepted: 10 Haziran 2022

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran 2022

Atıf | Cite as

Grabus, Merzuk. "Bosnalı Âlim Besim Korkut Efendi; Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihi İlmine Katkıları".

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Haziran 2022) 8/1: 41-54.

<https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2022.8.1.03>

Grabus, Merzuk. "Besim Korkut Efendi, A Bosnian 'Âlim: His Life, Works and Contributions to the History
of Islam". *The Journal of Near East University Faculty of Theology* (June 2022) 8/1: 41-54.

<https://doi.org/10.32955/neu.ilaf.2022.8.1.03>

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Telif Hakkı | Copyright

Copyright © 202X. Telif hakkı yazar(lar) tarafından YDUILAF'a devredilmiştir. Bu makale, Creative Commons Atıf Lisansının
(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

Copyright © 202X. Copyright has been transferred to YDUILAF by the author(s). This article is an open access article
distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License

(<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Bosnalı Âlim Besim Korkut Efendi; Hayatı, Eserleri ve İslam Tarihi İlmine Katkıları

Öz

Bosna Hersek'in İslam'ı seçmesinden sonra Bosna'da birçok İslam âlimi yetişmiş ve bu âlimler çok sayıda talebe yetiştirmişlerdir. Söz konusu bu âlimler ve yetiştirdikleri talebe Bosna'nın ilim hayatını şekillendirmişlerdir. Çok sayıda âlim yetiştiren Korkut ailesinin de Bosna'nın ilim hayatının şekillenmesinde önemli katkıları bulunmaktadır. Korkut ailesinin son temsilcisi ise Besim Korkut Efendi'dir. Korkut ailesinin ve özellikle Besim Korkut'un yetiştiği ilmi ortam, hocaları, eserleri ve ilmi hayatının ele alınması, Bosna'nın ilim dünyasını bütüncül olarak görebilmek adına önemlidir. Bu sebeple çalışmada Besim Korkut'un biyografisi ana hatlarıyla verilmeye çalışılacaktır. Besim Korkut Efendi 25 Kasım 1904 tarihinde Bosna Hersek'in Travnik şehrinde dünyaya gelmiştir. Mensup olduğu Korkut ailesinin fertleri Travnik'te yaklaşık 1830-1930 yılları arasında takriben 100 yıl kadar müftülük, Elçi İbrahim Paşa Medresesi'nde müderrislik ve medrese dâhilinde bulunan Tekke Şeyhliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Başta dedesi meşhur âlim Muhammed Derviş Korkut Efendi ve amcası Muhammed Hazim Korkut Efendi bu önemli vazifeleri uhdelerinde bulundurmışlardır. İlk mektebi Travnik'te bitiren Besim Korkut babası Ahmed Munib Efendi'den ilmî manada istifade etmiştir. İlk hocası babasının görevi dolayısıyla erken yaşta Travnik'ten ayrılmak durumunda kalmıştır. Daha sonra Saraybosna'da Okruzna Medresesi'nde ilim tahsilinde bulunmuştur. 1920-1925 yılları arasında Saraybosna'da Şeriat ve Kadılık Okulu'nda eğitimine devam etmiştir. Bu okul Avusturya-Macaristan Hükümeti döneminde kadı yetiştirmek üzere 1887 yılında kurulmuştur. Besim Korkut Şeriat ve Kadılık Okulu'nda ilim tahsil ederken başta Mehmed Tefvik Azapagic Efendi, Mehmed Dzermaludin Causevic Efendi, Sulejman Sarac Efendi gibi devrin en büyük âlimlerinden istifade etme imkânına sahip olmuştur. Buradan mezun olduktan sonra el-Ezher Üniversitesinde yüksek tahsil görmüş ve 1931 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinden sonra Saraybosna'da farklı liselerde öğretmenlik yapmıştır. Hakeza bir süre Mostar'da aynı vazifeyi devam ettirmiştir. Bilahare mezun olduğu Şeriat ve Kadılık Okulu'nda hocalık yapmıştır. Şeriat ve Kadılık Okulu yerine kurulan Yüksek İslam Şeriat ve Teoloji Okulu'nda ise İslam Tarihi öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1950-1967 yılları arasında Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünde çalışmıştır. Burada görevli iken Arapçadan tercüme faaliyetlerinde bulunmuştur. Kelile ve Dimne başta olmak üzere Binbir Gece Masalları ve Dubrovnik Devlet Arşivi'ndeki Arapça Belgeler isimli üç defter gibi pek çok kıymetli eseri Boşnakçaya çevirmiştir. 01.03.1967 tarihinde emekliliğe ayrılmıştır. Emekli olarak Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü'nde sözleşmeli öğretim görevlisi olarak Arapça derslerine girmiştir. Öğrencileriyle diyalogu iyi olan Korkut eserleri ve araştırmalarıyla Bosna Hersek tarihinde önemli bir iz bırakmıştır. Pek çok telif faaliyetinde bulunan Besim Korkut Efendi'nin İslam Tarihi ile ilgili *Kratak Pregled Povijesti İslama* (İslam Tarihine Kısa Bir Genel Bakış) ve *İstorija İslama (İslam Tarihi)* isimlerinde iki kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplar 1930'lu yıllarda kaleme alınmış olması hasebiyle ayrı bir değere sahiptir. İslam Tarihi adlı eseri ders kitabı hüviyetindedir. Aynı şekilde yetiştiği kurum Şeriat ve Kadılık Okulu hakkında önemli bir makalesi bulunmaktadır. Bununla birlikte el-Ezher Üniversitesiyle ilgili kaleme aldığı makalesi de önemi haizdir. Ayrıca en meşhur çalışması Bosna Hersek'in halihazırda resmî Boşnakça Kur'an-ı Kerim Meali'dir. Bu çalışma vefatından iki sene sonra yayımlanmıştır. Tarihte ilk defa Kur'an'ın tamamı Korkut tarafından Boşnakçaya kazandırılmıştır. Bu çalışmalarından ayrı olarak Korkut'un ilim dünyasına kazandırdığı birçok eseri bulunmaktadır. Bir âlimler ailesi Korkutların son âlimi olan Besim Korkut Efendi kısa bir rahatsızlığından sonra 02 Kasım 1975 tarihinde Saraybosna'da vefat etmiş ve Bare mezarlığına defnedilmiştir. Kısa biyografisinden anlaşıldığı kadarıyla Korkut ailesi ve Besim Korkut Bosna ilmî hayatına son derece önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu noktadan hareketle yapılacak çalışmalarda gerek Besim Korkut'un gerekse benzer özelliklere sahip ilim adamlarının biyografilerinin detaylıca incelenmesi ve ilim dünyasına kazandırılması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Bosna Hersek, Travnik, Besim Korkut Efendi, İlim.

Besim Korkut Efendi, A Bosnian 'Âlim: His Life, Works and Contributions to the History of Islam

Abstract

Following the conversion to Islam, Bosnia and Herzegovina has produced many Muslim scholars and these scholars in return attracted multitudes of disciples and followers. These scholars and their disciples became a backbone of Bosnian scholarly climate. The Korkut family was one of these families which heavily influenced the scholarly environment in Bosnia. The last scholar in this family was Besim Korkut Efendi. Examination of scholars, their works and their scholarly environment in which this family and Besim Korkut himself is situated is extremely important if

we want to see the Bosnian scientific world as a whole. With this in mind, we plan to present a short biography of Besim Korkut firstly. Besim Korkut Efendi was born on 25th of November 1904 in the city of Travnik, Bosnia and Herzegovina. The Korkut family, to which he belonged, produced some notable figures which worked in the office of mufti or became instructors in the madrasah of Elçi İbrahim Paşa during the period of 100 years, between 1830-1930. For instance, his grandfather Muhammad Dervish Korkut Efendi and his uncle Muhammad Hazim Korkut Efendi are first to come to mind in this regard. Besim Korkut attended primary school in Travnik and was supported by his father Ahmad Munib Efendi during these first steps in education. However, due to his father's official duties they left Travnik shortly. Afterwards he went on to finish Okružna Madrasah in Sarajevo. In the period of 1920-1925 he continued his studies at the School of Sharia and Qadi Profession also in Sarajevo. This school was founded by Austrian-Hungarian government in 1887 for specialization of future qadis. During Besim Korkut's stay in the School of Sharia and Qadi Profession, he attended the classes of some notable figures of Bosnian scholarly scene, such as Mehmed Tevfik Azapagich Efendi, Mehmed Jamaluddin Chaushevich Efendi and Sulayman Sarach Efendi. Afterwards he recieved his higher education at the University of al-Azhar and graduated in 1931. After the graduation he became a teacher in a number of Sarajevan high schools, as well as in the School of Sharia and Qadi Office. Also he taught in some schools in Mostar in the same period. Later he became a lecturer at the High School of Islamic Sharia and Theology in Sarajevo. After the formation of Higher Islamic Sharia and Theology School, he was appointed as a lecturer in the Islamic history department. Between 1950-1967 he also worked for Oriental Institute in Sarajevo. Working for this Institute, he worked on the translation from Arabic of Kalila and Dimna, One Thousand and One Nights and three copious daftars which were retrieved from State Archives in Dubrovnik. After his retirement on 01/03/1967, Besim Korkut continued to teach Arabic language at the Department of Eastern Languages of the Faculty of Philosophy, University of Sarajevo. Beside his numerous works and translations, Besim Korkut Efendi also wrote two books in the field of history of Islam, *Kratak Pregled Povijesti Islama (A Brief History of Islam)* and *Istorija Islama (History of Islam)*. The fact that these books were written as early as 1930s adds to their importance. Especially his *History of Islam* was convient as a handbook for university students. He also wrote an important article about the School of Sharia and Qadi Profession, which he attended earlier in his career. Likewise, his article on the University of al-Azhar is worth mentionint in this context. His most famous work is his translation of the Holy Qoran into Bosnian, which is still recognized as official translation. This translation was published two years after Besim Korkut's death. This was first rendering of the Holy Qoran in Bosnian in the history. There exist many other works of Besim Korkut. Besim Korkut Efendi died on the 2nd of November 1975 and was buried at the cemetary of Bare in Sarajevo. In this short biography, we plan to show the importance and contribution of the Korkut family in general, and Besim Korkut Efendi's in particular, in the formation of Bosnian scholarly climate. With the example of Korkut family or other similar families and personalities, it is also intended here to show the importance of biographical stuides in the attempt to draw a clear picture of any scholarly environment.

Keywords: History of Islam, Bosnia and Herzegovina, Travnik, Besim Korkut Efendi, Science.

Giriş

Osmanlı'nın Berlin Kongresi neticesinde Bosna Hersek'ten çekilmek durumunda kalması bu mıntıklar için ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalması anlamına gelmekteydi. 1878-1918 yılları arasında Bosna Hersek Avusturya-Macaristan hâkimiyeti altına girmiştir.¹ Bilindiği üzere 1908 yılında da ilhak söz konusu olmuştur.² Birinci Dünya Harbi'nin vukuundan sonra 1918 tarihinde Avusturya-Macaristan Bosna'dan çekilmiş ve yerini Kraljevina Jugoslavija SHS'lere (Yugoslavya Krallığı, Sırp, Hırvat ve Sloven) bırakmıştır. 1918-1941 tarihleri arasında Krallık dönemi hüküm sürmüştür.³ 1941-1945 yıllarında Bosna Hersek NDH-Bağımsız Hırvat Devleti'ne dâhil edilmiştir.⁴ 1945-1992 döneminde ise Tito Yugoslavya'sına katılmıştır. Bosna Hersek Müslümanları bütün bu kritik dönemeçlerde siyâsî bakımdan olduğu gibi dinî, sosyal ve kültürel açıdan da bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki Müslümanlar için bu idarelerin içinde hiç birisi Tito Yugoslavya'sı kadar tehlike arz etmemiştir. Başka bir

¹ Mustafa Imamović, *BiH u vrijeme Austrougarske Vladavine* (Sarajevo: Press Centar, 1994), 18.

² Bu konuda bkz. Mustafa Spahić, *Povijest Islama* (Sarajevo: Mešihat IZ BiH, El Kelime, 1990), 591.

³ İbrahim Karabegović, *Položaj BiH Bošnjaka u Jugoslaviji Između 1918-1945* (Sarajevo: Press Centar R BiH, 1995), 29.

⁴ Bu dönem hakkında bkz. Seka Brkljača vd., *Bosna i Hercegovina u Toku Drugog Svjetskog Rata* (Sarajevo: Bosanski Kulturni Centar, 1994).

ifade ile Müslümanlar bu dönemlerde büyük sorunlarla karşılaşsa da bu Yugoslavya dönemindeki zulmün mesabesinde olmamıştır. Örnek vermek gerekirse hem Avusturya-Macaristan hem de Krallık döneminde Müslümanların Osmanlı'dan kalan medrese vb. müesseselerin Yugoslavya dönemine kadar tedrisatlarına, faaliyetlerine devam ettiğini görmek mümkündür. Yugoslavya hükümeti döneminde ise Gazi Hüsrev Bey Medresesi haricindeki medreseler kapatılmış ve pek çok dinî kurum kapatılmıştır.⁵

Söz konusu kritik zaman dilimlerinde İslam'ın muhafazasında en önemli rol oynayan şüphesiz dönemin âlimleridir. Ortaya koydukları çalışmalarıyla yeni nesillere bu kültürü aktarmaya çalışmışlardır. Bu âlimlerden birisi de Besim Korkut Efendi'dir. Besim Korkut yukarıda zikredilen bütün bu dönemlere şahit olmuş bir şahsiyettir. Avusturya –Macaristan hâkimiyeti döneminde dünyaya gelmiş ve çocukluğu bu zaman diliminde geçmiştir. Gençliği ve yetişmesi ise Krallık dönemine denk gelmektedir. Hakeza ilk hizmetleri ve eserleri bu döneme tekabül etmektedir. Daha sonra kurulan Yugoslavya hükümeti döneminde eser vermiş ve iz bırakmış âlimlerdendir. Biz bu çalışmada İslam Tarihçiliğini ve İslam Tarihine dair yazdıklarını ortaya koymak adına Besim Korkut'un hayatını, eserlerini incelemeyi amaçladık. Böylece Osmanlı sonrası Bosna Hersek'te dinî ve ilmî durumları hakkında bir fikir edinilmiş olacaktır. Görebildiğimiz kadarıyla TDV İslam Ansiklopedisi'ndeki ilgili madde ve onun Kur'ân meâliyle ilgili kısa bir çalışma hariç Besim Korkut ile ilgili herhangi bir Türkçe çalışma yapılmamıştır. Bu durum da bizi bu konuya eğilmeye yönelten en büyük sebeptir.

1. Korkut ve Ailesi

Besim Korkut 25 Kasım 1904 tarihinde Bosna Hersek'in Travnik⁶ şehrinde dünyaya gelmiştir. Mensup olduğu Korkut ailesi bir ulema ailesi olup Travnik'te yüzyıllar boyunca dinî hayatta etkisini sürdürmüş ve fertleri önemli görevlerde bulunmuş bir ailedir.⁷ Bir rivayete göre Korkut ailesi Bosna'nın fethinden önce Moğol-Türk Savaşı neticesinde Ankara civarından Bosna Hersek'e göç etmiştir. Korkut Bey, Ferhat Bey ve Gavran Bey olmak üzere üç kardeşin bu topraklara geldikleri zikredilmektedir. Daha sonra Korkut Bey'in Mostar yakınlarında Ortijeş köyüne yerleştiği, kardeşleri Ferhat Bey'in Foça, Gavran Bey'in ise Pocitelji mevkiinde ikamet ettikleri rivayet edilmektedir. Böylece Ferhatbegoviç ve Gavrankapetanoviç ailelerinin soy isimlerinin bu büyük dedelerinden geldiği aktarılmaktadır. Ancak ailenin önemli simalarından M. Derviş Korkut'un rivayetine göre "Strahinja"⁸ adında bir Bogomil'in⁹ Müslüman olması neticesinde Türklerin kendisine bu ismi vermiş olabileceği üzerinde durmaktadır. Korkut ailesi zamanla Ortijeş'ten Nevesinje'ye göç etmiştir. Travnik'e yerleşmeleri ise 1800'lü yılların başında Besim Korkut'un dedesi meşhur müftü Muhammed Derviş Korkut Efendi'nin buraya gelmesiyle olmuştur.¹⁰ Muhammed Derviş Korkut Efendi İstanbul'da ilim tahsil etmiş ve devrin önemli âlimlerinden istifade etme imkânına sahip olmuştur. 1830-1877 tarihleri arasında tam 47 yıl Travnik'te müftülük makamında bulunmuştur. Eş zamanlı olarak Elçi İbrahim Paşa Medresesi müderrisliği ve medresenin içinde bulunan Halveti Tekke şeyhi olarak da görev yapmıştır.¹¹ Halk arasında çok sevilen Muhammed Derviş Efendi "Sidi Muftija"¹² olarak isimlendirilmiştir. Muhammed Derviş Efendi eser telifinde bulunmamıştır. Siyasî açıdan çalkantılı bir dönemde görev yapmış olmasını bu durumun bir sebebi olarak görmek mümkündür. Zira görev yaptığı dönemde Tanzimat ve yeniliklere karşı çıkanların isyanı ve Hüseyin Gradaşçeviç isyanı gibi önemli

⁵ İsmet Veladzic-Enes Karic, "Gazi Husrev Begova Medresa Od Oslobodzenja Do Danas", 450 Godina Gazi Husrev Begove Medrese u Sarajevu, (Sarajevo: Gazi Husrev Begova Medresa, 1988), 97-98.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kiel Machiel, "Travnik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989) 41/308-311; Hamdija Kresevljakovic ve Muhamed Dervis Korkut, *Travnik u Prosloti 1464-1878* (Travnik: Travnik Yayınevi, 1961), 1-152; Aladin Husic, "Teritorijalni i Demografski Razvitak Travnika u Vrijeme Osmanske Uprave", *Anali GHB* 44/36 (2015), 17-26.

⁷ Mahmud Traljić, *Istaknuti Bošnjaci* (Sarajevo: el-Kalem, 1998), 148.

⁸ Strahinja Korkut anlamına gelir.

⁹ Bogomil Boşnakların Müslüman olmadan önce mensup oldukları Hristiyanlık mezheplerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lütfi el- Mi'veş, "Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna", çev. Kadir Albayrak, *Tezkire, Sosyal Bilim Dergisi* 36-37 (Ocak/Nisan 2004), 183-190.

¹⁰ Dzemail İbranovic, *Porodica Korkut i Njen Doprinis Nasoj Kulturnoj Bastini* (Sarajevo: Saraybosna Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 12-13; Ayrıca Travnik Korkutları hakkında bkz. Mustafa Gafic, *Dervis M. Korkut Kazivanja o Travniku* (Travnik: SİP DD Borac, 1998), 5-6.

¹¹ Alija Bejtici, *Dervis M. Korkut kao kulturni i javni radnik* (Sarajevo: Biblioteka Pokopnog Drustva Bakije, 1974), 14.

¹² Saçı ağarmış Müftü veya Ak saçlı müftü anlamına gelmektedir.

hadiseler vuku bulduğundan eser telifine vakit bulamamıştır.¹³ Müftü Efendi daha çok verdiği fetvalarla meşhur olmuştur. Mesela onlardan biri olan ve “Travnik Yatsısı”¹⁴ olarak bilinen fetva bugün de geçerliliğini korumaktadır. Müftü Muhammed Derviş Korkut Efendi 05 Mart 1877 tarihinde 105 yaşında iken vefat etmiş ve Travnik’te Loncarica Camiinin haziresine defnedilmiştir.¹⁵

Besim Korkut’un babası Ahmed Munib Korkut¹⁶ ise Travnik’te doğmuştur. Travnik Rüştüyesinin müdürlüğünü yaptığı rivayet edilmektedir. Daha sonra Elçi İbrahim Paşa Medresesinde müderrislik görevinde bulunmuştur. 1899 tarihinde Ulema-i Meclis’e¹⁷ seçilmiş ve bu görevi dolayısıyla Saraybosna’ya taşınmıştır.¹⁸ Kaynaklarda iyi bir kaligraf ve şair olduğu zikredilmektedir. Bir süreliğine Reisu’l-ulemâ¹⁹ naibi olarak görev yapmıştır. 1914’te emekliye ayrılmış ve emekli olduğu halde Travnik Süleymaniye Camiinin imamlık görevinde bulunmuştur. Yedi kız ve üç erkek çocuk dünyaya getiren hanımı Şahide’nin vefatından sonra Atifa hatunla evlenmiş ve bu izdivaçtan Besim ve Hazım isimli iki çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk hanımından olan oğlu Sakıb sonraki dönemlerde siyasî hayatta yer alırken diğer oğlu M. Derviş Bosna’nın dinî ve kültürel hayatında iz bırakmış simalarından olmuştur.²⁰

2. Korkut’un Tahsil Hayatı ve İlmî Hizmetleri

Korkut ilk eğitimini Travnik’te aldıktan sonra Saraybosna’da Okruzna Medresesi’nden mezun olmuştur. 1920-1925 tarihleri arasında Saraybosna’da bulunan Şeriat ve Kadılık Okulu’nda eğitim görmüştür. Bilahare el-Ezher Üniversitesi’nde okumak üzere Kahire’ye gitmiş ve 1931 tarihinde buradan mezun olmuştur. Gerek Saraybosna’da gerekse Kahire’de devrin önemli âlimlerinden ders almıştır.²¹

Korkut 1931 yılında Saraybosna’da Şeriat ve Kadılık Okulu’na hoca olarak tayin edilmiştir. Burada Arapça, İslam Hukuku, Akaid ve İslam Tarihi derslerini okutmuştur. Haziran 1937 yılında kapatılan Şeriat ve Kadılık Okulu yerine Yüksek İslam Şeriat ve Teoloji Okulu²² açılınca Besim Efendi bir Lisede din dersi muallimi sıfatıyla Mostar’a nakledilmiştir. 1940 yılına kadar zikredilen görevde kalan Besim Efendi tekrar Saraybosna’ya dönmüş ve aynı göreve burada devam etmiştir.²³ 1940-1944 yılları arasında Yüksek İslam Şeriat ve Teoloji Okulu’nda İslâm Tarihi öğretim görevlisi olarak çalışmıştır.²⁴ İkinci Dünya Harbi sonrasında bir süreliğine liselerde öğretmenlik yapmıştır. 1947-1950 tarihleri arasında Yüksek Öğrenim Komitesi’nde çalışmıştır. 1950-1967 yılları arasında Saraybosna Şarkiyat Enstitüsünde çalışmış ve 01.03.1967 tarihinde emekliliğe ayrılmıştır. Emekli olarak Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü’nde sözleşmeli öğretim görevlisi olarak Arapça derslerine girmiştir.²⁵

3. Besim Korkut’un Yetiştirdiği Kurum Olarak Şeriat ve Kadılık Okulu

Şeriat ve Kadılık Okulu 14 Mayıs 1887 tarihinde dönemin idaresi tarafından Saraybosna’da kurulmuştur. Kuruluş amacı Bosna Hersek’te kadı yetiştirmektir zira Osmanlı’nın çekilmesinden sonra da

¹³ Elvir Duranovic, “Travnicko Muftijstvo i Travnicke Muftije od 1680-1930. Godine”, *Takvim* (Sarajevo: Rijaset islamske Zajednice), 252.

¹⁴ Müftü Muhammed Derviş Efendi yaz günlerinde fiziki olarak ağır işlerle meşgul insanların soruları üzerine yatsı namazını akşam namazından bir buçuk saat sonra kılacaklarına dair fetva vermiştir. Bu fetvayı Vlaşiç dağından güneşin batmasını seyretmesi neticesinde vermiştir. Bu tarihten itibaren Travnik’te yatsı namazı bu fetvaya göre kılınmaktadır. Bundan dolayı “Travnik Yatsısı” denmektedir. Son devrin Bosna âlimlerinden Husein Dzozo da bu fetvanın şerhî açıdan uygun olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Husein Dzozo, *Fetve II* (Sarajevo: el-Kalem, 2006), 87-88.

¹⁵ Enisa Gazija-Pajt, “Elci İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet odgoja i obrazovanja”, *Elci İbrahim Pasina Medresa U Travniku 1706-2014* (Travnik: Elci İbrahim Pasina Medresa, 2014), 96.

¹⁶ Doğum tarihiyle ilgili kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık.

¹⁷ Bosna Hersek’te Osmanlı sonrasında oluşturulan dinî yapının en üst kuruldur. Başlarında Reisu’l-ulemâ’nın bulunduğu dört alim’den müteşekkil bir alimler meclisidir. Bkz. Mahmud Traljic, “Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini do osloboğenja”, *İslam i muslimani u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Starjesinstvo Islamske Zajednice u SRBIH, 1977), 145-152.

¹⁸ Alija Bejtic, “Derviş M. Korkut kao kulturni i javni radnik”, 20.

¹⁹ Diyanet İşleri Başkanı. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret Karcic, “Bosna Müslümanları Arasında Reisu’l-Ulema Müessesesi”, çev. Mehmet Köse, *Divân Dergisi* 1 (1998), 27-35.

²⁰ İbranovic, *Porodica Korkut*, 22-23.

²¹ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 148.

²² Saraybosna’da 1930’lu yıllarda yüksek din eğitimi veren müessesenin adıdır. Bu müessese hakkında geniş bilgi için bkz. Dzevad Hodzic, “Od Mektebi- Nuvvaba do Fakulteta Islamskih Nauka”, *Rijaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo: Rijaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini, 2008), 292-294.

²³ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 148-149.

²⁴ Muhammed Aruçi, “Besim Korkut”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/204.

²⁵ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 149.

burada şerî mahkemeler faaliyetlerine devam etmiş ve pek çok kadı görevini terk etmesiyle kadrolarda boşluklar meydana gelmiştir. Bu durum karşısında yeni kadrolara ihtiyaç duyulmuş ve bu meselenin çözümü adına Şeriat ve Kadılık Okulu ihdas edilmiştir. Esasen böyle bir ihtiyacın meydana gelmesi Avusturya-Macaristan Hükümetinin işine gelmiştir. Zira onlar Boşnakları Osmanlı'nın etkisinden koparmaya öteden beri istekli olduğundan bu meseleyi lehlerine çevirmeyi fırsat bilmişlerdir. Bu kurum Avusturya-Macaristan Hükümeti tarafından kontrol ve teftiş edilmiş, idaresi ise Reisü'l-ulemâ'ya bağlanmıştır.²⁶ Okul resmen 19 Aralık 1887 tarihinde hizmete açılmıştır. Bu kurumda okumak için giriş sınavını geçmek şart idi. Sınava girmek için de en azından dört yıllık rüştiye ve iki yıllık medrese mezunu olma şartı koşulmuştur. Okulda beş yıllık bir eğitim uygulanmıştır. Müfredatı zaman zaman değişse de genellikle okutulan dersler şöyledir: Arapça, Tefsir, Mantık, Şerî Hukuk, Hukuk Tarihi, Hukuk Stiliği, Feraiz, Şerî ve Hukukî Davalar, Toprak Mülkiyeti Hukuku, Avrupa Hukuk Temelleri, Boşnakça, Matematik, Tarih ve Coğrafya. Burada kadrolu 35 misafir öğretim üyesi olarak 60 hoca ders vermiştir. Bunlardan en meşhurları Reisü'l-ulemâlık da yapan Mehmed Tefvik Azapagiç Efendi²⁷, Sulejman Sarac Efendi²⁸ ve Mehmed Dzermaludin Causevic²⁹ Efendi'dir. Okulun üç kütüphanesi vardı. Biri öğretim üyelerine diğerleri ise öğrencilere aitti. 50 yıllık eğitim-öğretimi döneminde 458 öğrenci kaydedilmiş ve 370 öğrenci mezun olmuştur. Mezunların içinde kadılık ve müftülük yapanlar olduğu gibi siyasî hayata atılanlar da olmuştur.³⁰ Mezunlar içinde Besim Korkut'un yanı sıra Fehim Spaho, Derviş Korkut, Sakıb Korkut, Hafız Ömer Muşiç, Muhammed Tayyip Okıç, Abdullah Ajni Busatlic, Muhammed Emin Dizdar, Hazim Muftic, Osman Redzovic gibi 20. Yüzyıl Bosna Hersek'in önemli simaları vardır.³¹ Okul 1937 yılında kapatılmış ve yerine Yüksek İslam Şeriat ve Teoloji Okulu ihdas edilmiştir.³²

4. Şahsiyeti

Korkut'un karakter bakımından sakin bir kişiliğe sahip olduğu nakledilmektedir. İyi bir hatip olup eğitimci vasfına sahip olmuştur. Onu ayrıcalıklı kılan ise sabırlı bir mizaca sahip olmasıdır. Derslerini anlatırken hiç sıkılmadan defalarca tekrar ettiği ve talebelerinin sorularından her daim hoşnut olduğu zikredilmektedir. Güler yüzlü olan Besim Efendi'nin daha öğrenci iken ilmî müzakereleri sevdiği ve konuşulan meselelerle ilgili delil getirerek ısrarlı bir şekilde görüşlerini serdettiği nakledilmektedir. Kendisiyle aynı görüşü paylaşmayanları da son derece titizlikle dinlediği ve asla kızgınlık göstermeden müzakereleri devam ettirdiği bilinmektedir.³³ Samimiyet, iyi niyet sahibi olmak ve açık konuşmak gibi özellikler Korkut'un başlıca vasıflarıdır. Başkasının işini görmeyi kendine tercih eden fedakârlık ve feragat anlayışına her daim sahip olmuştur.³⁴

Bir ilim aşığı olan Korkut, yaşadığı devir gereği dönemin siyasetinden uzak olmuştur. Her ne kadar kendisine bu anlamda teklifler gelmiş olsa da ilmî hayatını bırakamayacağını ifade ederek hepsini reddetmiştir.³⁵

5. İslam Tarihi ile İlgili Eserleri

Besim Korkut Efendi İslam Tarihi hocalığı yaptığı dönemlerde İslam Tarihiyle ilgili iki eser telif etmiştir. Bunlar: *Kratak Pregled Povijesti İslama* (İslam Tarihine Kısa Bir Genel Bakış) ve *İstorija İslama* (İslam Tarihi) isimli eserleridir.

²⁶ Dzevad Hodzic, "Od Mektebi- Nuvvaba do Fakulteta İslamskih Nauka", *Rijaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini* (Sarajevo, 2008), 286-287.

²⁷ Bosna Hersek'in önemli âlimlerindendir. Geniş bilgi için bkz. Ferhat Seta, *Resi-ul-uleme u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji od 1882, do 1991. godine* (Sarajevo: 1991), 25-26.

²⁸ Bosna Hersek'in üçüncü Reisü'l-Ulemâsı Sulejman Sarac Efendi hakkında bkz. Seta, *Resi-ul-uleme*.

²⁹ Bosna Hersek'in 1913-1930 yıllarında Reisü'l-ulemâlık yapmıştır. Hakkında bkz. Enes Karic, *Mehmed Dzermaludin Causevic* (Sarajevo: Dobra Knjiga, 2008); Muhammed Aruçi, "Mehmed Cemaleddin Çauşeviç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 28/447-448.

³⁰ Besim Korkut, "Pedesetogodisnjica i likvidacija Serijatske Sudacke Skole u Sarajevu", *Kalendar Gajret* (1938), 99-103.

³¹ Hodzic, "Od Mektebi- Nuvvaba do Fakulteta İslamskih Nauka", 289.

³² Korkut, "Pedesetogodisnjica i likvidacija Serijatske Sudacke Skole u Sarajevu", 99-103.

³³ İbranovic, *Porodica Korkut*, 41-42.

³⁴ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 152.

³⁵ İbranovic, *Porodica Korkut*, 120.

5.1. Kratak Pregled Povijesti İslama

“İslam Tarihine Kısa Bir Genel Bakış” şeklinde Türkçe’ye çevrilebilecek bu eser 1935 yılında telif edilmiştir. Girişi ve içindekiler kısmı olmayan 39 sayfalık bir eserdir. Eseri, muhtasar bir İslam Tarihi kitabı olarak tavsif etmek mümkündür. Eserin başında ve sonunda iki harita bulunmaktadır. Birinci harita hicrî birinci asrın sonlarındaki İslam Devletini göstermektedir. İkinci harita ise Kanunî Sultan Süleyman dönemindeki Osmanlı Devleti’ni göstermektedir. Eserin içinde işlenen konulara bakıldığında kısa bir şekilde İslam Tarihinin özetlendiği görülmektedir. Mesela 3-9 sayfaları arasında Hz. Peygamber’in doğumu, vahyin nüzülü ve İslam’ın Mekke ve Medine’de yayılması gibi konular ele alınmıştır. 9-14 sayfaları arasında ise dört Râşid Halife incelenmiştir. 15-18 arası sayfalarında Emevîler; 18-21 arasında ise Abbasîler ele alınmıştır. Eserin 22-28 sayfaları arasında Endülüs Müslümanları ve Kuzey Afrika’daki İslam Devletleri incelenmiştir. 28-34 sayfaları arası Türk-Osmanlı dönemine ayrılmış ve nihayet 34-39 sayfalarında İki Dünya Harbi arasında Müslümanların durumu ele alınmıştır.³⁶

5.2. İstoriya İslama

Korkut’un İslam Tarihiyle ilgili telif ettiği diğer eseri ise İstoriya İslama (İslam Tarihi) isimli kitabıdır. Bu kitap 1930’lu yıllarda ulema-yı meclisin resmî talebi üzerine hazırlanmıştır. Lise VII. sınıflar için ders kitabı mahiyetini taşımaktadır. 150 sayfalık olan eser giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tarihin tanımı yapıldıktan sonra İslam Tarihi ile ilgili temel kaynak konumundaki eserlerin müellifleri İbn İshâk (ö. 151/768), Vâkıdî (ö. 207/823), İbn Hişâm (ö. 218/833), İbn Sa’d (ö. 230/845), Belâzürî (ö. 279/892-93), Ya’kübî (ö. 292/905), Taberî (ö. 310/923), Mesûdî (ö. 345/956), İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201), İbnü’l- Esîr (ö. 630/1233), İbnü’l-Kesîr (ö. 774/1373), İbn Haldûn, (ö. 808/1406), Suyûtî (ö. 911/1505), Taşköpruzade (ö. 968/1561) ve Kâtib Çelebi (ö. 1067/1657) gibi tarihçilerden bahsedilmiştir. Besim Korkut burada İslam Tarihini iki döneme ayırmaktadır. Birinci dönem İslam’ın zuhurundan Moğolların Bağdat istilasını (1258) tarihine kadarki süreçtir. Korkut bu dönemi de dört kısma ayırmaktadır: Hz. Peygamber’in hayatı, Hulefâ-yı Râşidîn, Emevîler, Abbasîler dönemi. İkinci dönem ise Moğolların Bağdat istilasından Korkut’un yaşadığı döneme kadar olan süreci kapsamaktadır. Bu da ikiye ayrılır: Çeşitli İslam devletleri ve Osmanlı dönemi. Devamında Cahiliye devri Araplarının siyasî, kültürel, sosyal ve dinî hayattan söz edilmiştir.

Eserin birinci bölümünde doğumundan vefatına kadar Hz. Peygamber’in hayatı kısa bir şekilde ele alınmış olup Hz. Peygamber’in doğumu ve Peygamberlik öncesi hayatı, İslam’ın gelişi, ilk vahiy, ilk sahâbîler ve onların çalışmaları, Kureyş’in ileri gelenlerinin Hz. Peygamber’e saldırıları ve sahâbîlerine eziyetleri, Habeşistan hicreti, boykot, Arap kabilelerinin İslam’a daveti, hicret, Kur’ân’ın Mekke’de nazil oluşu gibi başlıklar incelenmiştir. Daha sonra Medine dönemindeki savaşlar, Bedir Savaşı, Uhud Savaşı, Hendek Savaşı, Hudeybiye sözleşmesi, Hz. Peygamber’in Devlet hükümdarlarını İslam’a daveti, Mûte Savaşı, Mekke fethi, Huneyn Savaşı, Tebük Savaşı, veda haccı, Hz. Peygamber’in vefatı, Kur’ân’ın Medine’de nazil oluşu, Hz. Peygamber’in ailesi ve Arap milletinin inkılabı başlıklı temel siyer konuları kısaca ele alınmıştır. Besim Korkut’un siyer yazıcılığında takip ettiği usulü ve anlayışını görmek adına yukarıda başlığı zikredilen siyer konularıyla ilgili birkaç örnek vermek uygun olacaktır:

“Hz. Peygamber sekiz yaşında iken dedesi Abdülmuttalib vefat etmiştir. Vefatından önce oğlu Ebû Talib’e ona bakması ve yetiştirmesi için vasiyet etmiştir. Ebû Talib de bundan böyle onun bakımını üstlenmiştir. Birkaç yıl geçtikten sonra Ebû Talib ticaret yapmak üzere Suriye’ye giderken yeğeni Hz. Muhammed’i de yanında götürmüştür. Ebû Talib Busra denilen mevkie geldiğinde manastırda ikamet eden Bahîrâ isimli bir rahiple görüşmüştür. Bahîrâ’nın çocuğun başına bir sıkıntının gelmesinden endişe ederek geri götürmesini Ebû Talib’e önermesi üzerine Mekke’ye dönmüşlerdir.”³⁷ Görüldüğü üzere Korkut klasik kaynaklarda bulunan kısa bir bilgiyi aktararak konuyla alakalı yorum yapmamıştır. Özellikle

³⁶ Besim Korkut, *Karatak Pregled Povijesti İslama* (Sarajevo: Glavni Odbor Gajreta, 1935).

³⁷ Besim Korkut, *İstoriya İslama, udzbenik Islamske Vjeronauke za VII Razred Srednjih Skola* (Sarajevo: Drzavna Stamparija, 1935), 13.

tartışmalı bir konu olarak bilinen Rahip Bahîrâ hadisesi ile ilgili hiç detaya girmemiş ve polemik yapmadan kısa ve özlü olan rivayeti aktarmıştır.

İlk vahyin gelmesiyle alakalı Korkut'un yazdıkları şöyledir: "İlk vahiy gelmeden önce Hz. Muhammed'e yalnızlık sevdirmişti. Bu dönemde Mekke'de üç mil uzaklıkta bulunan Hirâ mağarasına inzivaya çekilirdi. Bir gün burada iken melek Cibrîl yanına geldi ve "Oku" dedi. Bunun üzerine Hz. Muhammed "Ben okumayı bilmiyorum" diye cevap verdi. Bu üç sefer tekrarlandı. Üçüncüde de bilmediğini ifade edince "Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşlanmış yumurtadan yarattı. Oku, insana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir." Bu ilk vahiyden sonra Hz. Muhammed korku içinde evine gelmiş ve eşi Hz. Hatice'ye başına gelenleri anlatmıştır. Bunun üzerine Hz. Hatice kendisinin başına asla kötü bir şeyin gelemeceğini zira onun akraba ilişkilerine dikkat eden, ihtiyaç sahiplerine yardım eden ve misafirlere ikramı seven birisi olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra Hz. Hatice Hz. Muhammed ile birlikte amcasının oğlu Varaka b. Nevfel'e gitmiştir. Varaka b. Nevfel Hristiyan olup İbranice bilen birisiydi. Varaka olanları dinledikten sonra "Bu melek daha önce Mûsâ'ya gelendir. Şayet genç olsaydım seni desteklerdim. Kavmin seni yurdundan çıkaracaktır. Daha önceki peygamberler de aynı imtihanlardan geçti. Ömrüm yetecek olursa seni destekleyeceğim demıştır."³⁸ Bu rivayete de bakıldığında Korkut'un yorum katmadan bilgileri aktardığına şahit olmak mümkündür.

Korkut'un siyer yazıcılığı ile ilgili diğer bir örneği de Medine döneminden Tebûk Savaşı ile ilgili verelim: "H. 9/M. 630 yılında Allah Rasûlü Müslümanlara Bizans'a karşı savaş yapmak üzere hazırlanmaları için emir verdi. Zira Bizans'ın kendilerine saldıracağı hususunda bir haber almıştı. Normal şartlarda seferlerin nereye yapılacağını çoğu zaman gizleyen Hz. Muhammed bu defa açıktan beyan etmişti; zira yol çok uzundu. Bu sene her ne kadar bir kuraklık ve açlık olmuşsa da hali vakti yerinde olan Müslümanlar sefer için büyük yardımlarda bulunmuş ve en fakir olanların dahi savaşa hazırlanmaları için gayret göstermişlerdir. Öyle ki Hz. Ebû Bekir malının tamamını infak etmiş, Hz. Osman ise 300 deve yükü erzak ve 1000 altın bağışlamıştır. Hz. Muhammed ordusuyla Suriye'ye doğru hareket etmiş ve Tebûk denilen mevkie geldiğinde Bizanslıların burada olmadığını fak etmiştir. Tebûk'te birkaç gün kalan Hz. Muhammed Medine'ye dönmüş ve bu onun son seferi olmuştur."³⁹ Korkut'un Tebûk Savaşı ile ilgili yazdıklarına bakıldığında özet bilginin verildiği ve münafıklar başta olmak üzere savaşla ilgili kaynaklarda geçen pek çok rivayetin ele alınmadığı görülmektedir.

Siyer konularından son olarak Hz. Peygamber'in vefatını anlatan paragrafı örnek olarak vermek uygun olacaktır: "H. 11 Safer ayının sonuna doğru Allah Rasûlü hastalanmıştır. Hastalığının ağır olduğunu hisseden Hz. Muhammed mescidinde Müslümanlara son olarak bir nasihatte bulunmuştur. Burada Muhacirlere Ensâr'ı tavsiye ederken onların geçmişte kendilerine sahip çıktığını ve İslâm'ın yayılması adına gayretlerini dile getirmiştir. Devamında Hz. Ebû Bekir'i cemaate namaz kıldırmak üzere görevlendirmiştir. Hicrî 12 Rebiulevvel 11 (M. 08.06.632) tarihinde vazifesini yerine getirmiş olarak Allah Rasûlü irtihal etmiştir. Vefatıyla birlikte Müslümanlar derin hüznü gark olmuştur. Hatta bazı sahâbîler bu derin hüznü karşısında öldüğüne inanmamış ancak Hz. Ebû Bekir onları teskin etmiştir. Salı günü tekfin ve teşhiz işleri yapılmış ve cenaze namazı sırayla kılınmıştır. Çarşamba arifesinde vefat ettiği Hz. Ayşe'nin odasına defnedilmiştir."⁴⁰ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili kısımda Korkut sade bir üslup ile yorumlamadan veya tartışılan "kırtas hadisesi" gibi konulara yer vermeden Hz. Peygamber'in vefatını anlatmıştır.

Kitabın devamında ilk halifenin seçilmesi ve hilafet tartışmaları, Ebû Bekir es-Siddîk, Peygamberlik iddiasında bulunan yalancılarla mücadele, Bizans ve Sâsânîlerle mücadele başlıklı konular incelenmiştir. Hz. Ömer dönemi ile ilgili Sâsânîlerle yapılan savaşlar, Kadisiye Savaşı, Bizanslar ile mücadele, Filistin fethi, Mısır fethi, Hz. Ömer'in devletleşme faaliyetleri, takvimin ihdası gibi konular incelenmiştir. Hz.

³⁸ Korkut, *İstoriya İslama*, 14.

³⁹ Korkut, *İstoriya İslama*, 31.

⁴⁰ Korkut, *İstoriya İslama*, 33.

Osman dönemi ile alakalı devam eden fetihler, iç sorunlar, Mushaf'ın çoğaltılması gibi konular üzerinde durulmuştur. Hz. Ali dönemi ile ilgili ise şahsiyeti, Cemel Savaşı, Siffin Savaşı, hakem hadisesi, haricilerle mücadele, Şiâ ve kolları gibi konulardan bahsedilmiştir.

Tartışmalı ve spesifik konulardan olan Cemel Savaşını ise Korkut şöyle anlatmıştır: “Yiğit ve korkusuz olan Halife Hz. Ali olup biten karışıklık ve memnuniyetsizlik karşısında Suriye valisi Muaviye'yi itaat altına almanın askerî güç kullanılmadan mümkün olmayacağını anlamış ve ordunun hazırlık yapmasını emretmiştir. Hz. Ali Suriye'ye doğru gitmeye hazırlanırken Hz. Talha ve Hz. Zübeyir'in Basra'ya doğru hareket ettiklerini ve Hz. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını isteyerek insanları isyana teşvik ettiklerinin haberi gelmiştir. Halife Hz. Ali Basra'ya gidip oradaki sorunu halletmenin öncelikli olduğunu düşünmüş ve ordusuyla oraya doğru hareket etmiştir. Yolda Kûfeliler de kendisine katılmışlardır. Savaşmak istemeyen Hz. Ali, karşı taraftaki Hz. Talha ve Hz. Zübeyir'e elçi göndermiş ve Hz. Osman'ın katillerini kendisinin cezalandıracağını ifade etmiştir. Karşılıklı olarak sulh için görüşmeler yapıldığı sırada Hz. Osman'ı şehit edenleri Medine'ye getirenler sulh sağlanırsa kendilerinin cezalandırılacağını hissederek kimseden emir alamadan savaşı başlatmışlardır. Her iki taraf için bir hilenin olduğunu düşünerek büyük bir savaşa tutuşmuştur. Hz. Talha ve Hz. Zübeyir'in yanında Hz. Muhammed'in eşi Hz. Ayşe de vardı. Hz. Ayşe Müslümanları barıştırmak amacıyla buraya gelmişti. Basralılar da devesi etrafında ona sadakatle savaşmışlardı. Hz. Ali'nin ordusu da kendilerinin haklı olduğunu düşünerek mücadele etmiş ve böylece “Vak'atu'l-Cemel” olarak bilinen bu savaşta Hz. Talha ve Hz. Zübeyir'in de aralarında bulunduğu 10.000 civarında Müslüman şehit olmuştur. Savaş Hz. Ali'nin lehine sonuçlanınca kendisi hürmet göstererek Hz. Ayşe'yi Medine'ye göndermiştir. Basra'daki halk ise Hz. Ali'ye biat etmiştir. Sene H. 36, (M. 657).”⁴¹

Son olarak Korkut'un Hakem Olayı ile ilgili yazdıklarını örnek olarak vermek uygun olacaktır: “Görüşmenin yapılacağı ile ilgili belirlenen vakit geldiğinde Amr b. el-Âs ile Ebû Mûsâ el-Eşârî Dûmetülcendel'de bir araya gelmişlerdir. Yapılan görüşmede hem Hz. Ali hem de Muaviye'nin azli ve halkın yeni bir Halife seçmesi hususunda karar almışlardı. Bunun üzerine Ebû Mûsâ el-Eşârî Hz. Ali ve Muaviye'yi hilafet makamından azlettiğini halka ilan etmesi üzerine Amr b. el-Âs kendisinin de Hz. Ali'yi hilafetten azlettiğini, Muaviye'yi ise halife tayin ettiğini ifade etmiştir. Bu ilandan sonra burada bulunanlar itirazlarda bulunmuş ve Muaviye'nin hakemi Amr b. el-Âs'ın Hz. Ali'nin hakemi olan Ebû Mûsâ el-Eşârî'yi aldattığı görülmüştür. Hz. Ali bu kararı tanımamıştır. Muaviye ise bu karara çok sevinmiştir; zira halife olarak Hz. Ali'nin otoritesi sarsılmıştı ki Muaviye'de durum tersine olup ordusu ona sonsuz itaat ve sadakat içindeydi.”⁴²

Gerek Cemel Savaşı gerekse Hakem Olayı ile ilgili Korkut'un yoruma girmeden klasik kaynaklardan olduğu gibi bilgileri aktardığı görülmektedir. Verilen bütün örneklerden hareketle Korkut'un Bosna Hersek'te gerek siyer yazıcılığı gerekse İslam Tarihi yazıcılığı hususunda klasik anlayışı temsil ettiğini söylemek mümkündür.

Kitapta Emevîler ile ilgili kısımda Muaviye ve Hz. Ali'ye karşı mücadelesi, İstanbul kuşatmaları, Postane ihdası, saltanat, Yezid, Hz. Hüseyin'in şehadeti, Abdullah b. Zübeyir meselesi, Abdülmelik b. Mervan ve Haricîler, Abdülmelik b. Mervan'ın reformları, Velid b. Abdülmelik'in döneminde yapılan reformlar, İspanya fethi, Ömer b. Abdülaziz devri başlıklı konular ele alınmıştır. Tek başlık altında Emevîlerin diğer halifelerinden kısaca bahsedilmiştir. Emevîlere karşı kurulan gizli muhalefet hareketleri, Emevîlerin yıkılış sebepleri gibi konulardan söz edilmiştir.

Abbâsîler dönemi ile ilgili Ebû'î Abbâs es-Seffâh dönemi, Ebû Cafer el-Mansûr dönemi ve Şii isyanları, Bağdat'ın kuruluşu, Bizanslarla mücadele, Harun Reşîd dönemiyle ilgili iç mücadeleler ve Bizanslar ile ilişkiler, Avrupa ile ilişkiler, Bermekîler gibi başlıklar incelenmiştir. Devamında el-Me'mûn dönemiyle ilgili iç isyanlar ve Bâbek hadisesi anlatılmıştır. Abbâsî Devletinin zayıflaması ve parçalanması,

⁴¹ Korkut, *İstoriya İslama*, 56-57.

⁴² Korkut, *İstoriya İslama*, 58.

kurulan yeni devletler, Selçuklu, Moğol istilası, Abbâsîler döneminde İslâm Devletinin durumu gibi başlıklara kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Endülüs başta olmak üzere Fatımîler, Eyyübîler, Memlûklülere dönemi, Mısır'daki Abbasîler, haçlı seferleri, Kuzey Afrika ve Endülüs'te kurulan bağımsız devletler, İdrisîler, Murabitlar ve Muvahhidler dönemi, Endülüs Devletinin çöküşü ve Müslümanların buralardan sürgünü incelenmiştir. Bu bölümün sonunda Arap Edebiyatı'ndan, İslam ilimlerinden ve sanatından söz edilmiştir. İkinci bölümün sonu Osmanlı Tarihi'ne ayrılmış olup başta Osman, Orhan ve Murad dönemleri kaleme alınmıştır. Devamında İstanbul'un fethi, Bosna'nın fethi ve İslamlaşma süreci, hilafetin Osmanlı'ya geçişi, Osmanlı Devleti'nin zirve dönemi ile inhitat dönemi, Osmanlı-Rus harbi, Balkan savaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilanı ve hilafetin kaldırılması, İslam âleminin düştüğü durum, İslam ve gayrimüslim ülkelerindeki Müslümanların durumu gibi konular üzerine durulmuştur.⁴³ Bu eser 1930'lu yıllarda Bosna medreselerinde de ders kitabı olarak okutulmuştur.⁴⁴ Eserin kaynakçası bulunmamakla birlikte açık ve anlaşılır bir üslupla telif edilen eserin içinde verilen bilgilere bakıldığında temel İslam Tarihi kaynaklarından istifade edildiği anlaşılmaktadır. Eserin önemli özelliklerinden biri Osmanlı sonrasında ihtiyaca binaen Boşnakça olarak telif edilen ilk eserlerden birisi olmasıdır.

6. Diğer Eserleri

Korkut 1952 yılında "*Gramatika arapskog jezika za I. i II. razred klasicne gimnazije*" (Lise I. ve II. Sınıflar İçin Arap Dili Grameri) kitabını yayımlamıştır. 223 sayfadan oluşan kitabın önsözü ve girişi olmayıp iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde harflerin telaffuzu başta olmak üzere Arapça ile ilgili temel bilgiler kaleme alınmıştır. İkinci bölümde ise isim, fiil, sıfat, sayılar gibi konular üzerinde durulmuştur.

Yukarıda zikredilen eserleri dışında bazı dergilerde yazı ve makale telifinde bulunmuştur. Buna misal olarak 1937 yılında mezun olduğu Şeriat ve Kadılık Okulu'nun kapatılması neticesinde kaleme almış olduğu Pedesetogodisnjica i likvidacija Serijatske Sudacke Skole u Sarajevu⁴⁵ (Saraybosna'daki Şeriat ve Kadılık Okulu'nun Ellinci Yılı ve Kapatılması) adlı makalesini vermek mümkündür. Bu çalışmasında okulun tarihçesini kaleme almıştır. Hakeza Gayret dergisinde yayınlanan el-Ezher Üniversitesi⁴⁶ başlıklı yazısı da önemlidir.

7. Tercümelere

Şarkiyat Enstitüsüne intisap ettikten sonra Besim Korkut araştırmalarda bulunmakla birlikte daha çok tercüme faaliyetlerine başlamıştır. Bu kabilden İbnü'l-Mukaffâ'nın Kelile ve Dimne⁴⁷ eserini Boşnakçaya kazandırmıştır. Bununla birlikte Binbir Gece Masalları'ndan tercüme ettiği sekiz masal kitap olarak yayınlamıştır.⁴⁸ Tercüme faaliyetleri noktasında "*el-Vesaiku'l -Arabiyyetu fi Dâri'l-mahfûzâti bi Medineti Dubrovnik*" (Dubrovnik Devlet Arşivi'ndeki Arapça Belgeler) isimli üç defteri Boşnakçaya çevirmiştir. Birinci defter 1960, ikincisi 1961 ve üçüncüsü 1969 yıllarında Saraybosna'da neşredilmiştir. Bu belgeler Kuzey Afrika Devletleri olan Fas, Tunus, Libya ve Mısır'ın Dubrovnik devletiyle ilişkileri hakkındadır. Besim Korkut bu belgeleri gerekli izahatlarıyla birlikte Boşnakçaya çevirdiği gibi bugünkü Arapçaya uygun transkripsiyonunu yapmıştır.⁴⁹ Birkaç tanesi hariç bu belgelerin içeriği genellikle devletlerin hukukî meseleleriyle ilgilidir. Yapılan tercümelerine bakıldığında Korkut'un Arapça ve Boşnakça dillerine olağanüstü hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Dil mantığı ve edebî yönü itibarıyla Korkut'un bütün maharetini tercümelerinde gösterdiğini söylemek mümkündür.

⁴³ Besim Korkut, *İstoriya İslama, udzbenik İslamske Vjeronauke za VII Razred Srednjih Skola* (Sarajevo: Drzavna Stamparija, 1935).

⁴⁴ Dzevdet Sobic, *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica* (Travnik: Elci İbrahim Pasina Medresa, 2015), 109.

⁴⁵ Korkut, "Pedesetogodisnjica i likvidacija Serijatske Sudacke Skole u Sarajevu", 99-103.

⁴⁶ Besim Korkut, "el-Ezher", *Gajret 14-15*, (1931), 391-393.

⁴⁷ Besim Korkut, *Kelila i Dimna* (Sarajevo: Svjetlost, 1953).

⁴⁸ Besim Korkut, *Hiljadu i Jedna Noc* (Sarajevo: Svjetlost, 1997).

⁴⁹ Kasim Dobraca, "Besim ef. Korkut (Kratok Osvrt na Zivot i Rad)", *Glasnik VIS'a XXXIX/1* (1976), 71.

8. Kur'ân-ı Kerîm Meali

Korkut ahir ömründe on yıl kadar titizlikle üzerinde çalışarak Boşnakça Kur'ân-ı Kerîm mealini hazırlamıştır. Bu hususta ağabeyi Derviş M. Korkut'un teşviklerinin kendisinin üzerinde tesir bıraktığını ifade etmiştir. Bu çalışma Korkut'un ilmî yönden zirvesini oluşturmaktadır. Çalışmaya devam ederken bazı problemlerle karşı karşıya kaldığında devrin önemli âlimlerinden olan Kasım Dobraça⁵⁰ ve ağabeyi Derviş M. Korkut'la istişarelerde bulunduğunu dile getirmiştir. Bu çalışma esnasında Besim Korkut pek çok tefsirin yanında en çok kullandığı kaynaklar Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* ile Ebü's Suûd Efendi'nin *İrşâdü'l-'akli's-selîm* tefsirleri olmuştur. Meal dil itibariyle sade, açık ve anlaşılır üslupla yazılmıştır. Bazı açıklamalar mealin sonuna bırakılmıştır. Bu çalışma Boşnakça tam olarak yapılan ilk meal özelliğini taşımaktadır. Yıllarca üzerinde hassasiyetle çalışan Besim Korkut mealin yayınlanmış halini ne yazık ki görememiştir. Zira onun anlaştığı bir yayın evi basımı tehir etmiş ve sözleşmenin feshine sebebiyet vermiştir. Daha sonra o, Şarkiyat Enstitüsü ile anlaşarak buradan yayınlaması hususunda anlaşma yapmıştır. Korkut bu mealin özellikle dönemin İslam Birliği Riyaseti⁵¹ tarafından basılmasını istemiş; ancak bu vefatından iki sene sonra gerçekleşebilmiştir. Korkut'un yaptığı meal daha sonra defalarca basılmıştır. Hatta bu meal Makedonca, Arnavutça ve Romen dillerine de çevrilmiştir.⁵² Besim Korkut devrinin önemli âlimlerinden Mahmud Traljic⁵³ Korkut mealinin Bosna Hersek'te büyük bir boşluğu doldurduğunu ve yaptığı tercümelerinin tacı olduğunu ifade ederken müellifin yayınlanmış halini görememiş olduğundan dolayı teessürlerini dile getirmiştir. Traljic, Korkut'un son olarak bir hadis mecmuası hazırlığı niyetinde olduğunu ancak ecelinin gelmesinin buna mani olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴ Korkut'un mealıyla ilgili son dönem tefsircilerinden Yusuf Ramiç⁵⁵ şöyle bir değerlendirmede bulunmaktadır: "Boşnakça Kur'ân meallerini yapan hocalar içinde doğrudan Arapçadan istifade eden tek kişi Besim Korkut'tur. Diğerleri ya Fransızca, Rusça veya Türkçeden çevirilerde bulunmuş ya da halihazırdaki Boşnakça tercümelerinden istifade etmişlerdir. Ondan dolayı bütün mealler içinde Besim Korkut meali merkezî bir konuma sahiptir. Korkut gerek Boşnakça gerekse Arapça inceliklerine vâkıf bir şahsiyetti."⁵⁶

9. Vefatı

Korkut kısa bir rahatsızlığından sonra 02 Kasım 1975 tarihinde Saraybosna'da vefat etmiştir. Bir gün sonra cenazesi kaldırılmış ve Bare mezarlığına defnedilmiştir.⁵⁷ Besim Korkut'un vefat tarihi ile ilgili TDV İslâm Ansiklopedisindeki maddede 30 Kasım 1975 tarihi verilmiş olsa da bu doğru değildir.⁵⁸ Kanaatimizce cenazesi 03 Kasım 1975 tarihinde kaldırıldığından dolayı 03 rakamı sehven 30 olarak yazılmış olup bu karışıklık buradan ileri gelmektedir.

Besim Korkut ulema ailesi olan Korkutların son âlimiydi. Vefatıyla birlikte Bosna'nın ilmî hayatında yeri doldurulmayacak büyük bir boşluk meydana gelmiştir.⁵⁹

Sonuç

Besim Korkut Efendi 20. yüzyıl Bosna Hersek âlimleri içinde müstesna bir yere sahip olmuştur. Gerek eser telifi gerekse tercüme faaliyetleri ve hizmetleriyle iz bırakmış âlimlerdendir. Siyasî anlamda

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ferid Dautovic, *Kasim ef. Dobraca, Zivot i Djelo* (Sarajevo: el-Kalem, 2005), 1-213.

⁵¹ Diyanet İşleri Başkanlığına denk kurumdur. Bkz. Muhammed Aruçi, "Reîsülulemâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 34/549-550.

⁵² İbranovic, *Porodica Korkut*, 94-96; Ayrıca bu konuda bkz. Hanifed Kajkus, *Bosna Hersek'te Tefsir Çalışmaları ve Hüseyin Cozo Efendi Örneği* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 13-14.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Enes Karic, "Mahmud Traljic-Tradicionalni Bosanski Alim u Dobu Modernizma", *Znakovi Vremena* 12/45-46 (2009), 10-20.

⁵⁴ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 151-152.

⁵⁵ Saraybosna Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi öğretim üyesi. Hakkında geniş bilgi için bkz. Nihad Dervişević, *Bosnalı Âlim Jusuf Ramiç ve Tefsir İlmindeki Yeri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

⁵⁶ Jusuf Ramiç, *Tefsir-Historija, Metodologija* (Sarajevo: Oko, 2001), 284.

⁵⁷ İbranovic, *Porodica Korkut*, 41.

⁵⁸ Muhammed Aruçi, "Besim Korkut", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/204.

⁵⁹ Traljic, *Istaknuti Bošnjaci*, 152.

Bosna Hersek Müslümanlarının sıkıntılı süreçlerden geçtiği bir dönemde ilmî çalışmalara yönelmiş ve ortaya koyduğu eserleri büyük bir boşluğu doldurmuştur. Özellikle İslam Tarihi alanında telif ettiği eserler yazıldığı dönem açısından değerlendirildiğinde bunların çok önemli olduğu görülecektir. Zira ilgili eserler bu alanda 1930'lu yıllarda Boşnakça olarak telif edilen ilk eserlerdendir. Şüphesiz onun bu çalışmaları daha sonraki dönemde ortaya konulan İslam Tarihi alanındaki çalışmalara örneklik teşkil etmiştir. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerîm'in tamamının Boşnakçaya mealini tarihte ilk defa kendisinin yapmış olması onu meşhur ve ayrıcalıklı kılan hususlardan biridir. Bu açıdan bakıldığında 20. yüzyılda Bosna Hersek'te ilmî olarak en büyük mirası bırakanlardan birinin Besim Korkut olduğu ifade edilebilir. Kanaatimizce Besim Korkut hakkında daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Boşnakça olarak Korkut'un mealıyla ilgili yeterli çalışma bulunsa da genel olarak hayatı, istifade ettiği hocaları, Mısır hatıraları ve ilmî serüveni, yaşadığı dönemde karşılaştığı sıkıntılar gibi bazı konuların geniş çerçevede incelenmesinin uygun olacağı kanaatindeyim.

Beyanname

- 1. Finans/Teşvik:** Yazar, çalışmada herhangi bir finans/teşvik kullanılmadığını beyan etmektedir.
- 2. Çıkar Çatışması:** Yazar, çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.
- 3. Etik Beyan:** Yazar, bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu beyan etmektedir. Bu araştırma için Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

Kaynakça

- Aruçi, Muhammed. "Besim Korkut". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/204. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Aruçi, Muhammed. "Mehmed Cemaleddin Çauşeviç". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28/447-448. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Aruçi, Muhammed. "Reisülulemâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/549-550. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Bejtic, Alija. "Derviş M. Korkut kao kulturni i javni radnik". *Biblioteka Pokopnog Društva Bakije*. Sarajevo: Biblioteka Pokopnog Društva Bakije, 1974.
- Brkljaca, Seka, vd. "BiH u Toku Drugog Svjetskog Rata". *Sarajevo*. Sarajevo: Bosanski Kulturni Centar, 1994.
- Dautovic, Ferid. *Kasim ef. Dobraca, Zivot i Djelo*. Sarajevo: el-Kalem, 2005.
- Dobraca, Kasim. "Besim ef. Korkut (Kratak Osvrt na Zivot i Rad)". *Glasnik VIS'a XXXIX/1* (1976).
- Duranovic, Elvir. "Travnicko Muftijstvo i Travnicke Muftije od 1680-1930 Godine". *Takvim*. Sarajevo: Rijaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini 2014.
- Dzozo, Husein. *Fetve II*. Sarajevo: el-Kalem, 2006.
- Gafic, Mustafa. *Dervis M. Korkut Kazivanja o Travniku*. Travnik: SİP DD Borac, 1998.
- Gazija-Pajt, Enisa. "Elçi İbrahim Pasina Medresa - Kontinuitet Odgoja i Obrazovanja". *Elçi İbrahim Pasina Medresa U Travniku 1706-2014*. 61-124. Travnik: Elçi İbrahim Pasina Medresa, 2014.
- Hodzic, Dzevad. "Od Mektebi- Nuvvaba do Fakulteta İslamskih Nauka". *Zbornik Radova*. Sarajevo: Rijaset islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini, 2008.
- Husic, Aladin. "Teritorijalni i Demografski Razvitak Travnika u Vrijeme Osmanske Uprave". *Anali GHB* 44/36 (2015), 17-26.
- İbranovic, Dzemail. "Porodica Korkut i Njen Doprinos Nasoj Kulturnoj Bastini". Saraybosna: Saraybosna Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- İmamovic, Mustafa. *BiH u Vrijeme Austrougarske Vladavine*. Sarajevo: Press Centar, 1994.
- Kajkus, Hanifed. "Bosna Hersek'te Tefsir Çalışmaları ve Hüseyin Cozo Efendi Örneği". Bursa: Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Karabegovic, İbrahim. *Položaj BiH Bošnjaka u Jugoslaviji Između 1918-1945*. Sarajevo: Press Centar R BiH, 1995.
- Karcic, Fikret. "Bosna Müslümanları Arasında Reisu'l-Ulema Müessesesi". çev. Mehmet Köse, *Dîvân Dergisi* 1 (1998), 27-35.
- Karic, Enes. *Mehmed Dzemailudin Causevic*. Sarajevo: Dobra Knjiga, 2008.

- Karic, Enes. "Mahmud Traljic-Tradicionalni Bosanski Alim u Dobu Modernizma". *Znakovi Vremena* 12/45-46 (2009), 10-20.
- Kiel, Machiel. "Travnik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/308-311. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Korkut, Besim. "el-Ezher". *Gajret* 14-15 (1931), 391-393.
- Korkut, Besim. *Hiljadu i Jedna Noc*. Sarajevo: Svjetlost, 1997.
- Korkut, Besim. *İstoriya İslama, udzbenik İslamske Vjeronauke za VII Razred Srednjih Skola*. Sarajevo: Vakufska Direkcija, 1935.
- Korkut, Besim. *Kelila i Dimna*, Sarajevo: Bosanska Rijec, 1953.
- Korkut, Besim. *Kratak Pregled Povijesti İslama*. Sarajevo: Glavni Odbor Gajreta, 1935.
- Korkut, Besim. "Pedesetogodisnjica i likvidacija Serijatske Sudacke Skole u Sarajevu". *Kalendar Gajret* (1938), 99-103.
- Kresevljakovic, Hamdija - Korkut, Dervis Muhamed. *Travnik u Proslosti 1464-1878*. Travnik: Travnik Yayınevi, 1961.
- Mi'veş, Lütfi. "Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna". çev. Kadir Albayrak. *Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi* 36/37 (Ocak/Nisan 2004), 183-190.
- Ramic, Jusuf. *Tefsir-Historija, Metodologija*. Sarajevo: Oko, 2001.
- Seta, Ferhat. *Resi-ul-uleme u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji od 1882, do 1991. Godine*. Sarajevo: 1991.
- Sosic, Dzevdet. *İslamska Pedagoska Misija i Praksa Dervis Ef. Spahica*. 2. Baskı. Travnik: Elci İbrahim Pasina Medresa, 2015.
- Spahic, Mustafa. *Povijest Islama*. Sarajevo: Meşihat IZ BiH, El Kelime, 1990.
- Traljic, Mahmud. "İslamska zajednica u Bosni i Hercegovini do oslobodjenja". *İslam i muslimani u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Starjesintvo İslamske zejednnice u SRBIH, 1977, 145-152.
- Traljic, Mahmud. *Istaknuti Bošnjaci*. Sarajevo: Rijaset IZ u BiH, el-Kalem, 1998.
- Veladzic, İsmet - Karic, Enes. "Gazi Husrev Begova Medresa Od Oslobodzenja Do Danas". *450 Godina Gazi Husrev Begove Medrese u Sarajevu*, 97-98. Sarajevo: Gazi Husrev Begova Medresa, 1988.

